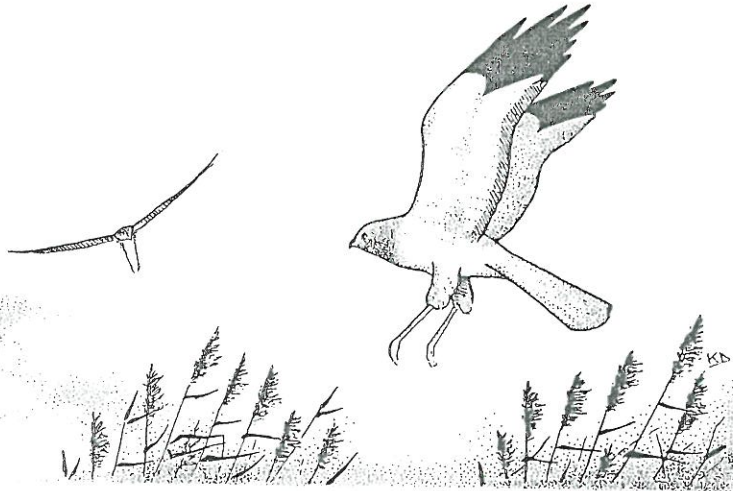

63155

RESULTATEN VAN DE MIDWINTER-TELLING 1990
OP SLAAPPLAATSEN VAN DE BLAUWE KIEKENDIEF
Circus cyaneus IN DE VLAAMSE KUSTPOLDERS

Jan Seys

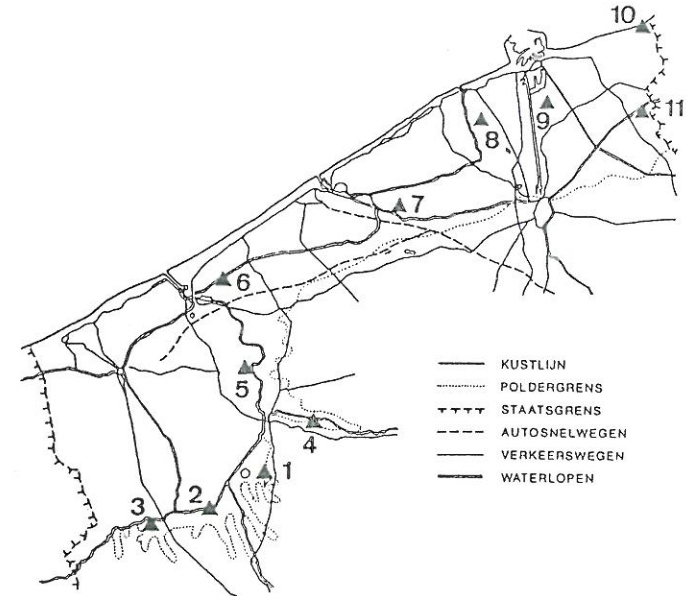
INLEIDING

Het is reeds vaker aangetoond dat slaaplaatstellingen onontbeerlijk zijn voor het bekomen van goede aantalsschattingen van de Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus* op de overwinteringsplaatsen. In het kader van de 'European Hen Harrier Roost Survey' (coördinatoren : Roger Clarke en Donald Watson, BTO, U.K.) werden in de periode 1985-90 dan ook een groot aantal slaapplaatsen in Europa geteld. Vooral in Nederland en Groot-Brittannië werden de tellingen consequent opgevolgd en verkreeg men vrij volledige aantalsschattingen van deze soort tijdens het winterhalfjaar.

In België werd tot nu toe nog geen telwerk op dergelijke schaal verricht, zij het dat een aantal plaatselijke initiatieven de laatste jaren toch ook behoorlijk wat informatie opleverden. Hierbij denken we o.a. aan de regelmatige tellingen van de Blankaart-slaapplaats (Westkust), en de vrij goede kennis van het voorkomen van deze soort aan de Oostkust, in Zuid-West-Vlaanderen en in het Krekengebied van Oost-Vlaanderen. Recent werd op 14 & 15.01.1989 een integrale roofvogeltelling van gans West-Vlaanderen gehouden (De Putter et al., 1989), die trouwens in januari 1991 wordt herhaald en op 13 & 14.01.1990 werden alle gekende slaapplaatsen van de Blauwe Kiekendief in de kustpolders geteld. Van deze laatste telperiode wordt hieronder verslag uitgebracht.

METHODE

Om een betrouwbaar beeld te krijgen van het aanwezige aantal vogels op een slaapplaats, is het noodzakelijk vroeg genoeg (afhankelijk van het weer, maar normaal gezien 1 à 2 uur voor zonsondergang) post te vatten op een goede uitkijkpost nabij de roestplaats, en daar te blijven tot volstrekte duisternis. Immers, vooral de ♂♂ zijn geneigd, ofwel zeer vroeg ofwel zeer laat een geschikt plaatsje te komen opzoeken. Voorkennis over de juiste ligging van de slaapplaatsen is dan ook onontbeerlijk. Met deze bemerking in het achterhoofd, werd aan de tellers gevraagd zoveel mogelijk vooraf de slaapplaatsen te localiseren - voor zover die nog niet bekend waren - en voldoende lang ter plaatse te blijven. Ook werd aangestuurd op het noteren van tijdstip van aankomst, bijzonder gedrag en eventuele individuele herkenningmiddelen. De telling werd grotendeels uitgevoerd op 13.01, hoewel ook enkele plaatsen op 14 & 16.01 werden bezocht. De getelde locaties zijn weergegeven in figuur 1.

Figuur 1: Situering van de getelde slaapplaatsen van de Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus* in de Vlaamse kustpolders tijdens de midwinter-telling 1990

- 1. De Blankaart Woumen, 2. Westbroek te Lo-Reninge
- 3. Westvleteren, 4. Handzamevallei Esen, 5. Kleiputten Stuvekenskerke, 6. Rattevalle Spermalie, 7. 't Pomptje Oudenburg, 8. Uitkerke-Zuierenkerke, 9. Achterhaven Dudzele, 10. Zwin Knokke, 11. Lapscheuregat Hoeke

RESULTATEN

In tabel 1 zijn de resultaten van de volledige telling opgenomen en figuur 2 geeft een overzichtskaartje van het getelde gebied met de aanwezige aantallen kiekendieven half januari 1989 en 1990.

Een totaal van 48-53 ex. werd gesignaleerd, verdeeld over 27-31 ex. aan de Westkust, 3 ex. aan de Middenkust en 18-19 ex. aan de Oostkust. Voor wat betreft de Westkust ligt het werkelijke aantal vermoedelijk iets hoger (30-40 ex). Slaapplaats-tellingen op De Blankaart en in het Westbroek te Reninge voor en na de midjanuari-telling leverden meestal 7 tot 8 ♂♂ op. Dat er op 14.01 slechts 4 ♂♂ geteld werden, zou er kunnen op wijzen dat er nog niet gekende slaapplaatsen in de omgeving zijn. Op 15.01 kon door de dichte mist slechts een gedeeltelijke telling in de Handzamevallei plaatsvinden die 1 ♀ opleverd. Op ander tellingen werden hier steeds een 3-tal ♀♀ gezien. Verder dient nog vermeld te worden dat ook de Westhoek in De Panne en de Moeren te Veurne-Adinkerke, waar in het verleden ook vaak slaapplaatsen voorkwamen, onderzocht werden doch er werden nu geen kiekendieven aangetroffen.

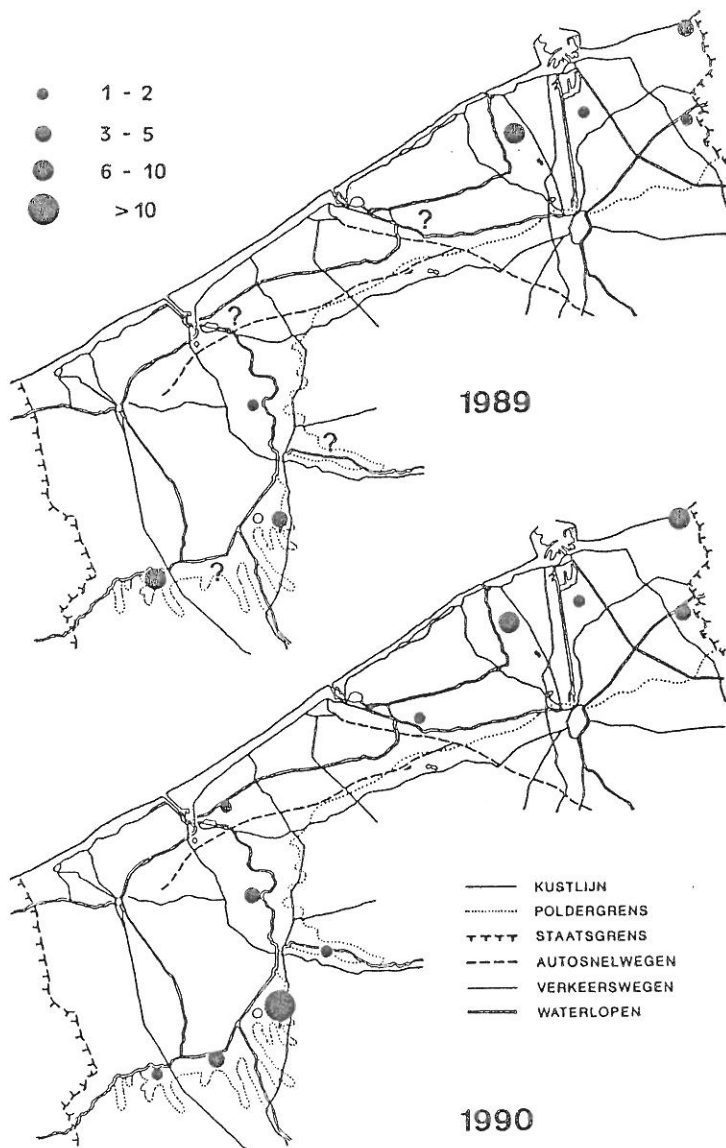
Die bovengeschetste verdeling in acht genomen, betekent dit een duidelijk overwicht aan de Westkust over de twee andere deelgebieden. Vooral de Middenkust (Oostende-Nieuwpoort) scoort laag met nauwelijks 3 ex. Dit patroon werd eveneens gevonden bij de telling van januari 1989 (zie inleiding) en lijkt een goede weergave van de werkelijke toestand. De Westkust levert met zijn uitgestrekt vochtig weide-areaal immers de beste foerageermogelijkheden voor de Blauwe Kiekendief, en dat in combinatie met de aanwezigheid van geschikte roestplaatsen. De slaapplaats in het natuurreservaat de Blankaart kan dan ook gezien worden als een grote trekpleister temidden zeer goede en uitgestrekte foerageergebieden, en dient beschouwd te worden als de grootste slaapplaats van het Vlaamse land. Op 21.02.1987 werden hier 33 ex. (4 ♂♂, 29 ♀♀/juv.) geteld (Seys, 1989).

Alvorens een vergelijking te maken tussen de gevonden aantallen in januari 1989 en januari 1990 (figuur 2, tabel 2 & 3), dienen we ons de vraag te stellen of we de beide jaren wel met elkaar mogen vergelijken. Uit voorlopige resultaten van een kleurmerkonderzoek door Johan Boonefaes aan de Westkust, blijkt immers dat er wel eens een heel regelmatige uitwisseling zou kunnen bestaan tussen de diverse slaapplaatsen, wat het bekomen van een goed, algemeen beeld bemoeilijkt als niet alle locaties (simultaan) worden geteld.

In 1990 werd aan de Westkust een nieuwe en belangrijke slaapplaats ontdekt in een liesgrasvegetatie (Westbroek te Lo-Reninge). Op de slaapplaatsen in Westvleteren werden echter wel veel lagere aantallen geteld dan in 1989 en het is niet onmogelijk dat de slaapplaats zich in 1990 grotendeels heeft verlegd naar het Westbroek zodat het uiteindelijk weinig verschil maakt in het totaalaantal. Ook werden in 1989 - zij het in beperkte mate - dagwaarnemingen uit het Veurnse ingerekend waar gegevens van slaapplaatstellingen ontbraken, iets wat in 1990 niet is gebeurd.

WESTKUST	datum	♀/j	♂	ex.	totaal	tellers
Blankaart (Woumen)	13.01	11-15	2	1	14-18	DSK
Westbroek (Lo-Reninge)	13.01	3	2	-	5	DBR
Handzame (Esen)	14.01	1	-	-	> 1	DSK
Stuivekenskerke	13.01	5	-	-	5	MAR
Westvleteren	13.01	2	-	-	2	SCH
Subtotaal		22-26	4	1	27-31	
MIDDENKUST						
't Pompje (Oudenburg)	13.01	1	-	-	1	GJO, EV
Rattevalle (Spermalie)	13.01	1	-	-	1	BOP
Richting Nieuwpoort	13.01	1	-	-	1	BOP
Subtotaal		3			3	
OOSTKUST						
Zwin (Knokke)	13.01	7-8	-	-	7-8	DCN
Achterhaven (Dudzele)	14.01	1	1	-	2	JVP RDJ
Uitkerke-Zuienkerke	16.01	4	2	-	6	YDS
Lapscheuregat (Hoeke)	13.01	3	-	-	3	FDS, PD
Subtotaal		15-16	3	-	18-19	
TOTAAL		40-45	7	1	48-53	

Tabel 1 : Aantal Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus* op de verschillende slaapplaatsen van de Vlaamse Kustpolders, half januari 1990. (voor afkortingen van waarnemers: zie dankwoord)

Figuur 2: Aantal Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus* op slaapplaatsen in de Vlaamse kustpolders, mid-januari 1989 en 1990.

	1989	1990
Westkust	19	27-31
Middenkust	0?	3
Oostkust	15	18-19
Totaal	34	48-53

Tabel 2 : Vergelijking tussen het aantal Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus* in de Vlaamse Kustpolders in januari 1989 en januari 1990.

Van de Middenkust tenslotte, werden in 1990 gedetailleerde gegevens doorgespeeld wat in 1989 niet is gebeurd. Ruwweg zouden we echter kunnen stellen dat de 3 ex. aan de Middenkust in 1990 compenseren voor het niet tellen van het Veurnse in hetzelfde jaar. De Oostkust tenslotte, is in beide jaren op dezelfde manier en ongeveer volledig geteld en levert nagenoeg gelijke aantallen op, wat aangeeft dat de verschillen in totaalaantallen tussen beide jaren waarschijnlijk niet zo groot zijn, en eerder te wijten zijn aan verschillen in telmethodiek en -intensiteit. Beide winters waren overigens qua weertype vergelijkbaar en in het veld werden ogenschijnlijk niet meer kiekendieven waargenomen in 1990, vergeleken met 1989.

Besluitend kunnen we stellen dat de aantallen Blauwe Kiekendieven in de kustpolders in beide winters vermoedelijk niet zo erg veel verschilden (1989 : 40-45 ex.; 1990 : 55-65 ex., rekening houdende met de niet getelde gebieden) en dat zeker een deel van het verschil tussen de resultaten van de telling 1989 en 1990, dient te worden toegeschreven aan het nog onvoldoende gekend zijn van de aanwezige roestplaatsen aan de Westkust.

Traditioneel richten we ook even de aandacht op de sex-ratio van de waargenomen vogels. Uit vroeger onderzoek blijkt immers dat, niettegenstaande de verhouding ♂♂ tegenover vogels in ♀♀-kleed (inclusief ♂♂ in eerste winterkleed) in onze streken over het algemeen laag ligt, toch opmerkelijke verschillen kunnen optreden van streek tot streek en zelfs van slaapplaats tot slaapplaats (corresponderend met verschillende voedselgebieden). Uit tabel 3 blijkt dat aan de Westkust een erg hoog % ♂♂ kan voorkomen.

	1989	1990
Oostkust	13 %	16-17 %
Westkust	42 %	(?) 12-14 %

Tabel 3 : Sex-ratio van de Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus* (% ♂♂) waargenomen op de slaapplaatsen van in de Oost- en de Westkustpolders, mid-januari 1989 en 1990.

Op de januaritelling in 1990 bedroeg het aantal ♂♂ weliswaar slechts 12-14 % maar voor en na deze telling werden vrijwel steeds 26-30 % ♂♂ genoteerd. Waar in 1989 het hoger % ♂♂ nagenoeg volledig werd veroorzaakt door de hoge aantallen ♂♂ op de slaappleaats bij Westvleteren, verbleven in 1990 vooral in het Westbroek veel ♂♂ (meestal 4 à 6). In beide jaren werd dus op 3-4 km van elkaar, telkens een slaappleaats met veel ♂♂ aangetroffen, en dit op nauwelijks 10-15 km van de Blankaart-slaappleaats met een eerder 'normale' sex-ratio. Kan de verklaring hiervoor gezocht worden in het dominante gedrag van ♀♀ kiekendieven op slaappleaatsen - ♂♂ worden nagenoeg steeds opgejaagd door ♀♀ -, waardoor de ♂♂ indien mogelijk elkaars gezelschap opzoeken? Dat dit niet gebeurt in gebieden waar slechts zeer weinig ♂♂ voorkomen, zou dan zijn oorzaak kunnen vinden in het grote belang van het gemeenschappelijk roesten (i.v.m. veiligheid). Of samengevat : een ♂ verkiest een grotere slaappleaats boven een kleine, en als er voldoende sex-genoten in de streek aanwezig zijn, een slaappleaats met veel ♂♂ boven één met weinig, omwille van de rust. Of er dan veel of weinig ♂♂ in de streek vertoeven, houdt uiteindelijk verband met de structuur van het jachtgebied en het daarmee gerelateerde voedselaanbod.

Langzamerhand kunnen we voor de kustpolders nu wel stellen dat we een idee hebben van het aanwezige midwinteraantal. Wat echter nog steeds voor heel wat onduidelijkheden zorgt, zijn de individuele verplaatsingen van kiekendieven tussen slaappleaatsen onderling, van jachtgebied naar slaappleaats en op grotere schaal tussen verschillende regio's. Om op vele op dit terrein rijzende vragen een antwoord te kunnen vinden, zal telwerk zoals dit tot nu toe werd gedaan niet volstaan. Het is dan ook vanuit deze gedachtengang dat een aantal mensen de koppen bijeen hebben gestoken om vanaf volgende winter (1990-1991) te starten met het individueel merken van Blauwe Kiekendieven in vier regio's op een ZW-NO gerichte as. Deze gebieden zijn met name : Cambrésis (Noord-Frankrijk), de Vlaamse Westkust, de Vlaamse Oostkust en het Verdrongen Land van Saefinghe en omgeving. Deze individueel herkenbare vogels kunnen dan zowel overdag als 's avonds op slaappleaats worden opgespoord. Belangrijk zal echter zijn dat door zoveel mogelijk ornithologen speciaal op deze markeringen wordt gelet en dat elke waargenomen gemerkte kiekendief zo gedetailleerd mogelijk wordt genoteerd en doorgestuurd. Ook hier zal dus de hulp van alle Vlaamse veldornithologen worden ingeroepen, en in het bijzonder de vogelaars die de polders als excursiegebied preferen. De verdere uitwerking van dit onderzoek is momenteel aan de gang en in het najaar volgt verdere informatie voor de waarnemers.

DANKWOORD

Met deze wil ik alle tellers bedanken die hun gegevens hebben doorgespeeld. Dit zijn: Koen Devos (DSK), Rudi Debruyne (DBR), Klaas Maertens (MAR), Koen Verschoore, Norbert Roothaert, Geert Jonckheere (GJO), Eric Vanloo (EV), Bart Opstaele (BOP), Norbert Declercq (DCN), Rik De Jaegher (RDJ), Jurgen Vanpraet (JVP), Yves De Saedeleer (YDS), Frank De Scheemaeker (FDS) en Paul D'hoore (PD).

SAMENVATTING

In het kader van het internationaal onderzoek naar het voorkomen van Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus* in de Europese overwinteringskwartieren, werd op 13-14 januari 1990 een volledige telling van alle gekende slaappleaatsen van de Vlaamse kustpolders verricht. In totaal werden 48-53 ex. geteld, en vermoed wordt dat het werkelijke aanwezige aantal tussen 55-65 ex. lag. Dit aantal ligt een stuk hoger dan het aantal van 40-45 dat voor half januari 1989 werd geschat. Een belangrijk deel van de verklaring voor deze hogere aantallen in 1990 moet echter worden gezocht in het nog onvoldoende gekend zijn van de aanwezige slaappleaatsen aan de Westkust.

Van het totaal aantal kiekendieven in 1990, werd een belangrijk deel (27-31 ex.) gesignaleerd aan de Westkust, die door de aanwezigheid van rijke, uitgestrekte jachtgebieden en geschikte slaappleaatsen moet beschouwd worden als één van de beste overwinteringsgebieden voor de Blauwe Kiekendief in Vlaanderen. In dit gebied valt het overigens op dat het % ♂♂ hoger is dan aan de Oostkust, en dit vnl. door het grote aantal ♂♂ op een nieuw ontdekte slaappleaats in het Westbroek. Verschillen in landschapsstructuur (en voedselaanbod), liggen hiervan vermoedelijk aan de basis.

SUMMARY

Results of a Hen Harrier *Circus cyaneus* winter roost survey in the Flemish coastal Polders in January 1990.

As a part of an international study on wintering Hen Harriers in Europe, roosting sites in the coastal Polders of Flanders have been counted on 13 & 14 January 1990. The position of the roosts is given in Fig. 1. The numeric distribution on mid-January counts in 1989 and 1990 is shown in Fig. 2. The total number of birds counted was 48-53 (see Table 1). We assume however that there are still some (small) unknown roosts (especially in the western part of the Polders). So the real winter population was probably slightly higher (55-65 birds). A similar survey in January 1989 revealed a considerably lower number (40-45 birds) but this was partially due to an incomplete coverage.

Some roosts in the western part of the Polders, especially in or near the flood plains of the river Yzer, held a considerable higher proportion of grey males than in the east. This difference in sex-ratio can probably be described to variation in habitat and food supply.

RESUME

Résultat des comptages en janvier 1990 de busards Saint-Martin *Circus cyaneus* dans des dortoirs dans les 'polders' flamands.

Dans le cadre d'une enquête internationale afin de connaître le nombre de Busards Saint-Martin dans les sites d'hivernage européens, on a procédé, le 13 & 14 janvier 1990, à un comptage des dortoirs dans les polders flamands. Au total on a compté 48-53 exemplaires, mais on estime que le nombre réel se situe entre 55 à 65 exemplaires. Ce nombre surpasse nettement celui de la mi-janvier 1989, où l'on ne comptait que 40-45 exemplaires. Le décalage entre le bilan de 1989 et celui de 1990 s'explique pour une grande part par le fait qu'en 1989 on ne connaissait pas encore tous les dortoirs dans la partie occidentale des polders et qu'on n'avait pas compté certains (petits) dortoirs.

Les 27-31 de Busards Saints-Martin, signalés a la côte ouest flamande, représentent une grande part du total compté en 1990. La côte ouest peut être considérée comme une des meilleurs sites d'hivernage en Flandre, a cause de ses lieux de chasse assez étendus et ses excellents dortoirs. Il est intéressant de constater que là nombre de mâles est plus élevé qu'a la cote est, par le fait qu'on a trouvé un grande nombre de mâles dans un dortoir nouvellement découvert à la côte ouest. On peut estimer que les différences dans l' habitat et la disponibilité de nourriture sont à la base de ce phénomène.

LITERATUUR

- DE PUTTER G., J. VANPRAET, F. DE SCHEEMAEKER, J. SEYS & Y. FERYN, 1989. Eerste simultane roofvogeltelling in West-Vlaanderen op 14-15 januari 1989.
- SEYS J., 1989. Blauwe Kiekendief. In : Vlavico. Vogels in Vlaanderen : voorkomen en verspreiding. Bornem : I.M.P. : pp. 121-122.

Jan Seys, Coupure 21, 8000 Brugge